

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Kirsti Kurki-Suonio

Päätösvalta lapsen kuljetuksen järjestämisessä lastensuojelulain mukaan

Kantelija pyysi yksikön johtajan A:n allekirjoittamalla kirjoituksella eduskunnan oikeusasiamiestä ”*tarkentamaan vastuunjakoja sijaishuoltopaikan ja sosiaalipäivystyksen välillä tilanteissa, joissa nuori on poistunut luvatta tai jättänyt palaamatta sijaishuoltopaikkaan*”.

Kantelija kuvasi kirjoituksessaan myös esimerkitapauksen asianosaisten nimiä mainitsematta. Kantelija viittasi lopuksi Etelä-Suomen aluehallintoviranomaisen ylitarkastajan hänelle antamaan ohjeeseen, joka nähtävästi kantelijan mielestä tuki kantelijan omaa käsitystä ja samalla poikkesi Vantaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän näkemyksestä.

Kirjoituksesta oli kuitenkin pääteltävissä, että kantelija ei tarkoittanut tapauksen tutkimista kanteluasiana, vaan toivoi ennemminkin tarkentavaa ohjausta kysymykseen.

Kantelijan kirjoituksessa oli kysymys siitä, oliko lapsen sijoittajakunnan sosiaalityöntekijällä (kirjoituksessa sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijällä) oikeus päättää siitä, miten sijaishuoltopaikan tuli menetellä tilanteessa, jossa laitokseen sijoitettu lapsi oli karannut laitoksesta ja kysymys oli lapsen noutamisesta ja kuljettamisesta takaisin laitokseen. Kantelijan mielestä lastensuojelulain säännös velvoitti sijoittajakuntaa ja sijaishuoltopaikkana olevaa laitosta toimimaan asiassa yhteistyössä, mutta ei antanut kummallekaan määräysvaltaa asiassa. Kantelija viittasi asiassa lastensuojelulain 69 a §:ään, joka tuli voimaan 1.1.2020.

Asianne esiteltiin apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinille.

Eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa, että viranomaiset, virkamiehet ja julkista tehtävää hoitavat noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Oikeusasiamiehellä ei ole varsinaista ohjaustehtävää, jollainen on esimerkiksi aluehallintovirastoilla. Koska kirjoituksessanne näyttäisi kuitenkin ensisijaisesti olleen kysymys juuri tulkintaohjetta koskevasta pyynnöstä, asiianne ei ryhdytty tutkimaan, eikä siihen näin ollen voida myöskään antaa apulaisoikeusasiamiehen ratkaisua.

Lainsäädännön ja lain valmisteluasiakirjojen perustella voidaan kuitenkin todeta seuraavaa.

Asiassa on kysymys – kuten kantelija totesi – lastensuojelulain 69 a §:n tulkinnasta. Kyseinen lainkohta tuli voimaan 1.1. 2020.

Pykälä on kokonaisuudessaan seuraavanlainen:

69 a § ([12.4.2019/542](#))

Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen

Jos lapsi on poistunut luvattomasti lastensuojelulaitoksesta (*laitos*) tai ei palaa sinne ennalta sovitusti luvallisen poistumisen jälkeen, laitoksen on viipymättä ryhdyttävä toimenpiteisiin lapsen etsimiseksi ja palauttamiseksi laitokseen sekä ilmoitettava lapsen luvatto-

masta poissaolosta lapsen sijaishuollosta vastuussa olevalle viranomaiselle. Lapsen olinpaikan selvittyä laitoksen ja lapsen sijaishuollosta vastuussa olevan viranomaisen tulee yhteistyössä sopia lapsen kuljettamisesta takaisin laitokseen, ellei lapsi palaa laitokseen vapaaehtoisesti.

Lapsen palauttamisesta ja siihen liittyvästä kuljettamisesta ja sen turvallisesta järjestämistavasta päättää lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Kiireellisissä tilanteissa lapsen palauttamisesta ja siihen liittyvästä kuljettamisesta ja sen turvallisesta järjestämistavasta päättää laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Laitoksen johtajan tai hänen määräämänsä hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan on viipymättä ilmoitettava päätöksestä lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Lapsen kuljettamisen saa toteuttaa vain laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva työntekijä, jolla on tässä laissa tarkoitettu ammatillinen pätevyys, 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai muu toimivaltainen viranomainen. Lapsen etsintää ja kuljettamista ei saa toteuttaa ostopalveluna. Lapsen etsinnästä ja kuljettamisesta on tehtävä sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annetun lain ([254/2015](#)) mukaisesti kirjaukset lapsen asiakasasiakirjoihin.

Edellä 3 momentissa tarkoitettu lasta kuljettava henkilö saa tehdä lapselle 66 §:ssä säädettyin edellytyksin ja tavoin henkilöntarkastuksen kuljetukseen käytettävässä autossa kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi. Lisäksi lapsen hallussa olevat 65 §:n 1 momentissa tarkoitetut aineet ja esineet saadaan ottaa kuljettamisen ajaksi lasta kuljettavan henkilön haltuun. Ellei haltuun otettua ainetta tai esinettä palauteta lapselle kuljettamisen jälkeen, asiasta on tehtävä päätös siten kuin 65 §:n 2 momentissa säädetään.

Lapsen kuljettamisen aikana 3 momentissa tarkoitettu lasta kuljettava henkilö saa kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi pitää lasta lyhytaikaisesti kiinni kuljetukseen käytettävässä autossa, jos lapsi sekavan tai uhkaavan käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita ja kiinnipitäminen on lapsen oman tai toisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden välittömän vaarantumisen vuoksi välttämätöntä. Kiinnipito on toteutettava lapselle turvallisella, hänen ikänsä, sukupuolensa, kulttuuri- ja uskonnollinen taustansa sekä yksilöllinen tilanteensa huomioivalla tavalla. Kiinnipito on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä. Kiinnipitämiseen turvautuneen henkilön on annettava laitoksen johtajalle siitä kirjallinen selvitys. Lapsen terveydentila on tutkittava, jos kiinnipitämisestä aiheutuu lapselle vammoja tai fyysisiä jälkiä tai jos lapsi sitä pyytää. Kiinnipitämisen liioittelusta säädetään [rikoslain 4 luvun 6 §:n](#) 3 momentissa ja 7 §:ssä.

Kantelijan esittämä kysymys koskee lähinnä pykälän kahden ensimmäisen momentin tulkintaa. Hallituksen esityksessä pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 237/2018 vp s. 57) todetaan seuraavaa:

Pykälän 1 momentin mukaan laitoksen olisi viipymättä ryhdyttävä toimenpiteisiin luvattomasti poistuneen lapsen etsimiseksi ja palauttamiseksi laitokseen sekä ilmoitettava lapsen luvattomasta poissaolosta lapsen sijaishuollosta vastuussa olevalle viranomaiselle. *Käytännössä lapsen katoamisesta on ilmoitettava virka-aikaan lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle tai muulle sosiaalityöntekijälle ja muuna aikana sosiaalipäivystykseen. Tämän jälkeen laitoksen ja sijaishuollosta vastaavan viranomaisen olisi yhdessä ratkaistava, kuinka asiassa toimitaan eli esimerkiksi mistä lasta voitaisiin alkaa etsiä, kehen ote-*

taan yhteyttä lapsen olinpaikan löytymiseksi, tarvitaanko virka-apua, kuinka lapsi oli parasta kuljettaa takaisin laitokseen ja kuka osallistuu kuljetukseen. Jos ja kun lapsen olinpaikka selviää, laitoksen ja lapsen sijaishuollosta vastuussa olevan viranomaisen tulee yhteistyössä toteuttaa lapsen kuljettaminen takaisin laitokseen.

Pykälän 2 momentin mukaan lapsen kuljettamisen voisi toteuttaa vain laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva...

Kysymyksenne kannalta olennainen kohta on edellä kursivoitu.

On kuitenkin huomattava, että hallituksen esityksestä puuttui kokonaan 69 a §:n 2 momentti, joka lisättiin siihen vasta eduskuntavaiheessa. Tämä ilmenee eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausunnosta (PeVL 64/2018 vp) ja erityisesti sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnöstä (StVM 42/2018 vp).

Eduskunnan perustuslakivaliokunta oli lausunnossaan katsonut, että hallituksen esitykseen oli tarpeen lisätä säännös kuljettamisesta tehtävästä päätöksestä. Tämän johdosta sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdotti, että säännökseen lisättäisiin erillinen momentti, joka koskisi päätöksen tekemistä. Valiokunnan lausunnossa todetaan asiasta seuraavaa (StVM 42/2018 vp, s. 17):

Perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaa, että pykälään lisätään uusi 2 momentti, jossa säädetään lapsen palauttamisesta ja siihen liittyvästä kuljettamisesta koskevasta päätöksestä. Lapsen kuljettamisen turvallisesta järjestämisestä päättää lapsen sosiaalityöntekijä. Kuljettamisessa on otettava huomioon liikenneturvallisuus. Sosiaalityöntekijän on perusteltava päätöstään ja ratkaisuaan paitsi palauttamisesta myös siitä, miten lapsi palautetaan (esimerkiksi saatettuna junassa tai lentokoneessa), kuka toimii saattajana tai pitääkö lapsi hakea ja palauttaa laitokseen autolla. Sosiaalityöntekijän on arvioitava, onko todennäköistä tai mahdollista, että lapsi voisi vahingoittaa itseään palautuksen aikana tai karata.

Kiireellisissä tilanteissa lapsen palauttamisesta ja siihen liittyvästä kuljettamisesta ja sen turvallisesta järjestämisestä päättää laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Arvio lapsen palauttamisesta ja muista siihen edellä mainituista seikoista tulee sisältyä päätöksentekoon.

Kysymyksenne kannalta olennaiset kohdat on edellä kursivoitu.

Eduskunta hyväksyi lastensuojelulain muuttamista koskevan lakiehdotuksen muutetussa muodossaan, jolloin valiokunnan ehdottama 2 momentti tuli siis mukaan vuoden vaihteessa voimaan tulleeseen lastensuojelulain 69 a §:ään sen 2 momentiksi.

Edellä olevasta ilmenee siten, että luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamisesta tulee lastensuojelulain 69 a §:n 2 momentin mukaan tehdä päätös. Päätöksen tekee ensisijaisesti lapsen asioista vastuussa oleva sosiaalityöntekijä. Kiireellisessä tapauksessa päätöksen tekee laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö.

Apulaisoikeusasiamies ei ottanut kantaa siihen, oliko kuvaamassanne tilanteessa mahdollisesti kysymys sellaisesta kiireellisestä tilanteesta, jolloin päätöksenteko kuuluisi sen laitoksen johtajalle tai hänen määräämälleen, johon lapsi oli sijoitettu.

Jos kantelija haluaa, että hänen kuvaamat tapahtumat ja osapuolten menettely tutkitaan täällä kanteluasiana, kantelijan tulisi yksilöidä tapahtumat riittävästi, jotta asiasta voitaisiin pyytää sellainen selvitys ja lausunto sijoittajakuntana olleelta Vantaan kaupungilta, jonka perusteella asia on mahdollista täällä ratkaista. Ratkaisua varten pyydettävässä selvityksessä selvitetään asian kannalta olennaiset tapahtumat ja kuullaan asianomaisia työntekijöitä ja heidän esimiehiään sekä varataan tarvittaessa myös mahdollisia muita asianosaisia kuten lapsen sijoittanutta laitosta varten tilaisuus tulla kuulluksi.

Oikeusasiamiehen tehtävistä ja toimivallasta saa lähempiä tietoja oikeusasiamiehen verkkosivuilta www.oikeusasiamies.fi tai oheisesta esitteestä.